

CONTRIBUȚII PRELIMINARE PRIVIND APARIȚIA IDEII DE OCROTIRE A NATURII ÎN ANTICHITATEA ROMANĂ

C. VACZY

Organizarea Consfătuirii naționale pentru ocrotirea naturii în județul Hunedoara, cu tematica ei bogată și variată, oferă totodată participanților prilejuri de drumeții în această regiune cu cele mai multe, mai importante și mai grăitoare vestigii datind din trecutul îndepărtat al țării noastre.

Urmele cetăților dacice, dar mai ales a castrelor romane, rămășițele sanctuarelor și numeroasele inscripții dăltuite pe pietrele funerare pe care le putem vedea mereu aici, ne răpesc gândul de la timpurile prezente și ne poartă imaginația prin zbugiumata capitală Sarmizegetusa, Ulpia Traiana, prin castrul bine fortificat de la Micia și prin termele aducătoare de sănătate de la Germisara, toate trezind sporadice crîmpee din istoria viteazului popor dacic și a cuceritorului popor roman care au trăit pe aceste locuri acum aproape două mii de ani.

Dar gândul ne poartă nu numai prin aceste așezări istorice, ci străbate și dincolo de ele, pe întinsele cîmpii, pe dealurile și munții din împrejurimi, în toată ambianța peisagistică a naturii de atunci. În imaginația noastră se reconstituie astfel peisajul naturii din acele timpuri, cu fluviul Maris, pe care bușteni bine legați, întregi, plutăreau bolovani de sare exploatați din ocnele de la Salinae, încărcăți și cu mult material de construcție necesar îndeosebi pentru fortificarea castrelor. Pe malurile sale lanuri cu mei, griu, orz și ovăz aflate în pîrg sau deja secerate și așezate în căpițe, printre care circurile de dropii își găseau bun ascunziș. Nu ne surprindea faptul că la această altitudine joasă începeau deja codrii neîntreruși, care urcau pînă sub piscurile munților din zare, cu pășunile insulare aflate în lentă extindere în dauna pădurilor. Pe dealuri și prin munți, în liniștea pădurilor seculare străbătute doar de înguste poteci, își găseau condiții favorabile de viață numeroase bovidee și equidee sălbaticе, ca zimbrul, bourul și calul sălbatic din pădure. Pe lunci și prin crînguri mai apăreau elani, iar prin lacuri și cursuri de apă se mai vedeau diguri din crengi și adăposturi construite cu dibăcie de brebi.

Acest complex biologic, atît de bine încheșat în natură în cursul îndepărtatelor milenii, îndeosebi în veacurile din urmă a fost însă temeinic conturbat prin intervențiile nesăbuite ale oamenilor. Covorul vegetal – îndeosebi pădurea – a suferit degradări importante și mari restrîn-

geri teritoriale. Din cauza vînatului excesiv și a schimbării condițiilor de viață, aceste impunătoare sălbăticiuni au dispărut cu desăvîrșire, iar altele sînt pe cale de dispariție. Insuși omul a ajuns să trăiască în atmosfera viciată a orașelor, viața fiindu-i îngreunată și prin poluarea fonică tot mai insuportabilă.

Consfătuirea națională pentru ocrotirea naturii, organizată în județul Hunedoara, și-a propus să analizeze, la un înalt nivel științific, chiar aceste probleme, raportate în primul rînd la teritoriul țării noastre, căutînd să găsească și să recomande aplicarea mijloacelor eficiente de stăvilire a acestor degradări, precum și mijloacele de refacere a degradărilor din trecut în măsura în care aceasta mai este posibilă.

Degradarea naturii a început o dată cu apariția omului pe pămînt și s-a accentuat mereu, paralel cu creșterea populației și cu dezvoltarea civilizației, iar faza alarmantă în care s-a ajuns astăzi neliniștește întreaga contemporaneitate.

Un aspect mai puțin studiat al problemei care ne preocupă este originea și geneza ideii de ocrotire a naturii și a mediului înconjurător în antichitatea romană, pe teritoriul acestui vast imperiu. Ne vom servi în acest scop de lucrările unor erudiți istorici, naturaliști sau chiar a unor literați, care au trăit în metropola romană, îndeosebi la Roma, în sec. I–III e.n. Din aceste lucrări se poate desprinde concepția romanilor despre legătura dintre natură și omul care o populează, despre condițiile de viață de la Roma, precum și cîteva date asupra utilizării abuzive a resurselor naturale, care toate au contribuit la recunoașterea necesității de protejare a naturii, de utilizare rațională a tuturor bunurilor sale, concretizabile prin dictonul : „Uti, sed non abuti !” și peste tot, la formarea și larga generalizare a unor concepții care — după trecerea secolelor au putut constitui bazele ideii de ocrotire a naturii.

Mai observăm că formele sub care apare degradarea naturii și a mediului ambiant din metropola romană, precum și ideile de protejare a naturii, trebuiesc considerate valabile — deși într-o măsură mult mai redusă — chiar și pentru coloniile mărginașe ale marelui imperiu, deoarece, capitalele coloniilor constituiau fiecare cîte o „mică Romă”, cu viață, ocupații și concepții similare, iar așezările mai mici din jurul capitalelor provinciale la fel căutau să preia și să imite condițiile de viață ale capitalelor lor nemijlocite.

Poporul roman, ca de altfel și cel elen, încă din primele secole ale existenței sale statale, a dus o viață pastorală și agricolă, desfășurată în mijlocul naturii. Viața de toate zilele și viitorul său era în strînsă dependență de dărnicia sau de vicisitudinile naturii. Natura, pe de o parte, era admirată de ei, resimțind față de ea adesea sentimentul sublimului, dar și al admirației însoțite de teama calamităților posibile. Cultul lor se desfășura mai adesea în mijlocul naturii, în templele clădite pe cîmpuri, coline sau în păduri. Majoritatea procesiunilor religioase erau adresate zeilor protectori ai agriculturii și ai creșterii vitelor (Cerialia, Lupercalia, Robigalia, Palilia, Souvetaurilia etc.).

Romanii au preluat concepția aristoteliană despre natură, după care aceasta a fost creată pentru a satisface integral necesitățile vitale ale oamenilor. De aceea, folosirea fără nici o rezervă a resurselor naturale

ale Imperiului lor în continuă expansiune teritorială, a dăinuit secole de-a rândul ca o concepție generală.

Naturalistul **C. Plinius Sec.** (sec. I e.n.) în lucrarea sa, *Naturalis historia*, a sinonimizat natura cu Pământul (terra), pe care o considera drept o zeitate supremă și unică pentru el și față de care și-a exprimat sentimente de sinceră venerație :

„Pământul... pe care îl cinștim cu epitetul de mamă venerată din cauza multelor sale binefaceri... deoarece după ce ne-am născut, ne ia în brațele sale, ne alimentează și, odată născuți pe această lume, mereu ne poartă grija, iar atunci când vreunul din organele noastre refuză să ne mai servească, strângându-ne în brațele sale, ca o bună mamă, ne acoperă pentru ultima oară”*

Dar tot el constată în continuare marea ingratitude a oamenilor față de natură, căci, minăți de scopuri egoiste, mercantiliste și îndeosebi de mania unui lux excesiv „...noi o crucificăm în fiecare oră... construim diguri în mare ...îi răpim fierul, lemnul, focul, pietrele și alte bunuri... pătrundem adinc în subsolul ei pentru a-i răpi aurul, argintul, cuprul, plumbul... și pietrele nestemate numai pentru ca să împodobim cu ele câteva din degetele noastre” (II. 63).

În legătură cu utilizarea abuzivă a marmorei, tot acest **Plinius** constată următoarele :

„...Toate materiile pe care le-am tratat pînă aici, au fost create de natură pentru a fi utilizate de oameni. Natura însă a creat munții numai pentru sine, servindu-i ca o construcție solidă în inima pământului, cu scopul de a îmbîlzi năvala apelor, de a frînge valurile mărilor, pe care le stăvilește prin aceste materii dure. Noi însă despiciăm munții, îi RUI-NĂM și nu pentru altceva decît doar pentru a ne satisface unele plăceri... îi despiciăm sub mii de forme pentru a extrage variatele feluri de marmoră, pe care le importăm trecîndu-le peste îndepărtate mări și NU DISPU-NEM DE NICI O LEGE CARE SĂ INTERZICĂ ACEST ABUZ” (XXXVI.1)*.

Plin de revoltă, același **Plinius** ne dă și un exemplu grăitor în această privință :

„...Pe timpul edilității lui M. Scaurus au fost aduse la Roma 360 de colonne de marmoră pentru a fi utilizate la construirea unui teatru provizor, amenajat doar pe durată de o singură lună de zile și ÎN FAȚA ACESTUI ABUZ LEGILE NOASTRE TAC..” (XXXVI.2)**.

---

*) „...Omnia namque, quae usque ad volumen tractavimus, hominum causa genita videri possunt. Montes natura sibi fecerat ad quasdam compages telluris visceribus densandas, simul ad impetus fluminum domandos, fluctusque frangendos, ac minime quietas partes coercendas durissima sui materia. Caedimus hos, trahimusque, nulla alia, quam deliciarum causa... nunc ipsae caeduntur in mille genera marmorum, promontoria aperiuntur mari et rerum natura agitur in planum. Marmora invehit et maria hujus rei causa ransiri, quae vetaret, lex nulla lata est”. (XXXV. 1).

*) Sequitur terra, cui uni rerum naturae partium, eximia propter merita, cognomen indidimus maternae venerationis. Sic hominum illa, ut coelum Dei ; quae nos nascentes excipit, natos alit, semelque editos sustinet semper ; novissime complexa gremio jam a reliqua natura abdicatos, tum maxime, ut mater, operiens...”. (C. Plinius Sec., Nat. Hist. II, 63).

*) „...Trecetas LX columnas M. Scauri aedilitate ad scenam theatri temporarii et vix uno mense futuri in usu, viderunt portari silentio legum”. (XXXVI), 2).

Clarvăzătorul **Plinius** nu numai că recunoaște neajunsurile păgubitoare ale ruinării munților și sesizează necesitatea interzicerii prin lege a unor atari abuzuri, dar prevede și consecințele nereversibile ale acestora :
„...In curind **MUNȚII NOȘTRI SE VOR EPUIZA** de aceste rezerve, pe care luxul nu încetează să le îngrămădească în orașe și care apoi în bună parte sint sortite să cadă pradă incendiilor” (XXXV.1)*

Geograful **Strabon** (sec. I. e.n.) în lucrarea sa *Geographica* (IV. 7), descriind pământul salassilor (de pe teritoriul sud-estic al Elveției de azi) arată că aceștia la prelucrarea aurului s-au folosit de apa râului Durias și abătînd cursul natural al acestuia în direcția bazinelor lor de spălat aurul, au cauzat secarea completă a albiei normale și „**AU PROVOCAT DAUNE** locuitorilor care mai la vale își cultivau cîmpurile lor, acestea a-jungînd să fie lipsite de apa trebuincioasă pentru irigații”, aceste popoare învecinate, purtînd războaie între ele. Mai tirziu, biruindu-i, romanii, iau scos pe salassi din instalațiile lor de prelucrare a aurului, dar aceștia rămînînd stăpîni în munți, ei **VINDEAU APĂ** arendașilor romani care luaseră în arendă minele de aur.

Tot **Strabon** (III. 2) descrie o încercare de aclimatizare a unor animale exogene, încercarea soldîndu-se într-o adevărată explozie ecologică, cauzînd mari pagube oamenilor.

„Se spune că aici (în Spania, lingă Saguntum – n. tr.), iepurii nu sint indigeni, ci provin dintr-un mascul și o femelă aduși de cineva de pe țărmlul din față al continentului, care de la bun început se înmulțiră atît de mult, încît din cauza galeriilor subterane săpate de aceste rozătoare se surpau pînă și casele și se răsturnau copacii. Populația dintr-odată se văzu silită să recurgă la sprijinul romanilor. Acum însă, măsurile de bună vînătoare nu mai îngăduie ca **FLAGELUL** să iasă biruitor, iar proprietarii de pămînt adună roade bogate”. Știm din istorie, că acest flagel a fost potolit prin intervenția mai multor legiuni romane trimise de urgență la fața locului de către împăratul August, în jurul anilor 30 î.e.n.

Interesant este că o încercare în condiții aproape identice s-a făcut și în Australia, pe la sfîrșitul sec. al XVIII-lea, prin introducerea citorva iepuri, care lipsiți de dușmanii lor naturali, s-au înmulțit peste măsură, răsturnînd echilibrul biologic local, populația suferînd grave prejudicii.

Ideea ocrotirii regnului animal, în special a animalelor sălbatice mari, a apărut încă într-o formă mai concretă în lucrările anticilor.

După atestările lui **Aristotel** (sec. IV î.e.n.), pe timpul său, pe teritoriul Traciei și al Macedoniei mai trăiau încă lei (probabil ultimii din Europa), care însă dispăruseră complet pînă în sec. I e.n. Exterminarea lor din Europa, în afară de această simplă constatare, n-a produs nici o reacție psihologică, deoarece cucerirea treptată a ținuturilor din nordul Africii a deschis noi și mari posibilități de procurare a sălbăticiunilor mari (elefanți, tigri, lei, pantere etc.), mai ales pentru reprezentațiile spectaculoase ale circurilor, căci după spusele lui Plinius, „**Semper aliquid novi Africam afferre**” (Africa furnizează mereu multe noutăți senzaționale).

Romanii au și profitat de aceste posibilități, chiar într-un mod abuziv. Se generalizase obiceiul, mai întii la Roma, iar mai tirziu în toate centrele populate ale imperiului, de a se organiza jocuri de circ pentru

*) „...Montium haec subsidia deficientium ; nec cessat luxuria id agere, ut quam plurimum incendiis perdat”. (XXXV. 1).

distracția publicului. Organizatorii căutau să se întrecă între ei în spectaculozitatea acestora, importând din Africa tot mai multe și mai numeroase sălbăticiuni în acest scop. Pentru a ilustra proporțiile mari ale masacrării în masă a acestora la circuri, redăm doar câteva date menționate în lucrarea lui **Plinius**, raportate numai la Roma, și privind un interval de timp de doar câteva decenii (sf. sec. I î.e.n. și încep. sec. I e.n.). La cite o singură reprezentație de circ au fost masacrați : 100 lei sub Sulla, 600 lei și 410 pantere sub Pompejus, 400 lei și 150 pantere sub Caesar, 420 pantere și 100 de urși sub August etc.

Abstragînd de la nimicirea în masă a elefanților pentru a se obține fildeșul lor cu cele mai variate utilizări în scopurile luxului de la Roma (unde fildeșul era folosit chiar și la construcții !), din cauza corpolenței lor impunătoare, elefanții erau preferați la reprezentațiile de circ în luptele cu taurii sau cu leii, tot așa în luptele cu arcașii getuli sau cu gladiatorii. Aceștia din urmă căutau să le taie mai întii tendoaiele de la picioare, elefanții astfel mutilați tirindu-se apoi în genunchi pe arenă, zvîrlcolindu-se în chinuri.

Uneori emulația brutală a gladiatorilor avea ca obiect uciderea elefanților printr-o singură lovitură de suliță implintată cu abilitate prin ochii elefantului pînă la creier. O astfel de scenă, care a impresionat adînc lumea spectatorilor din circ, ne este relatată de **C. Plinius Sec. :**

„...Dar elefanții lui Pompejus, lipsiți de orice speranță de a mai putea scăpa, au încercat să ceară îndurarea publicului spectator într-un mod ce nici nu poate fi povestit destul de veridic, manifestînd lamentații asemănătoare plînsului. Această scenă a provocat compătimirea mulțimii într-o măsură atît de mare, încît publicul spectator, uitînd de respectul datorat împăratului (semn prevestitor de rele pentru Pompejus !), și apelînd la mărînimia inerentă funcției sale, toată lumea s-a ridicat în picioare, plîngînd și implorînd iertarea supliciuului aplicat acestor animale, manifestare ce îndată și-a produs efectul așteptat” (VIII. 7) *).

Aceste scene frecvente de masacrare în masă a animalelor sălbatice din circuri au stîrnit tot mai mult dezaprobarea publicului, au trezit și răspîndit sentimentul de milă în rîndul populației romane, ideea de ocrotire a vieții animalelor, lipsa de sens și zădărnicia distrugerii lor, contribuînd mai tirziu la desființarea jocurilor de circ de această factură și la transformarea lor în ocazii de emulații în scopuri mai nobile. Această nouă concepție umanitară generalizîndu-se în societatea din antichitate, după multe secole a contribuit la concretizarea prin legi și măsuri speciale a ideii de ocrotire a animalelor.

Folosirea abuzivă a resurselor naturii a provocat sentimente de dezaprobare și în legătură cu distrugerea plantelor rare și utile omului. Astfel, naturalistul **C. Plinius Sec.**, scriînd despre planta medicinală „cu cel mai mare renume”, numită *Laserpitium*, care creștea abundent în Cyrenaica, arată că ea „...deja de mai mulți ani nu se mai găsește în această regiune, deoarece arendașii de pășuni, pentru a-și realiza pro-

*) „...Sed Pompejani, amissa fugae spe, misericordiam vulgi inenarrabili habitu quaerentes, supplicavere, quadam sese lamentatione complorantes. Tanto populi dolore, ut oblitus Imperatoris ac munificentiae honori suo exquisitae, flens universus con-surgeret, dirasque Pompejo, quas ille mox luit, poenas imprecaretur”. (Plinius, NH VIII. 7).

fituri cit mai mari, AU STIRPIT-O COMPLET PE CALEA PAȘUNATULUI EXCESIV CU VITELE" (XIX. 3)*).

Această justificată revoltă a lui Plinius împotriva acțiunii distrugătoare a arendașilor, atât de dăunător intereselor sanitare ale populației, exprimă implicit și ideea necesității ocrotirii plantelor rare și utile de la stîrpire, de asemenea, a necesității de a se preveni repetarea pe viitor a unor astfel de abuzuri.

În sfîrșit, în lucrările unor scriitori romani se conturează tot mai clar ideea „poluării atmosferice” și a „poluării fonice” care se resimțeau într-un mod pronunțat mai ales în capitala imperiului, la Roma. Orașul era suprapopulat, avînd cca. 1 milion de locuitori, iar o mare parte din activitatea politică se desfășura în for și pe străzi. Dar totodată, era și cel mai important centru comercial și meșteșugăresc. Pentru a ne imagina situația reală de pe străzile Romei, reproducem în traducere românească (T. Mănescu și A. Hodoș, ed. 1967), cite un pasaj caracteristic din operele poetilor V. Martialis și D. I. I. Iuvenalis (sf. sec. I î.e.n. – inc. sec. II e.n.).

V. MARTIALIS : *Viața la Roma*

*„...Brutarii noaptea-ntreagă pisează boabe-n piuă
Bat căldărării-ntr-una pornind de dimineată
Cu larmă de ciocane. Mai e aceasta, viață ?
Aici zarful sună pe neagra lui tarabă
Alături frînghierul la împlăcit strivește
Pe piatră dură, inul ce-n Spania înflorește
Fanaticii Bellonei în răcnete se-ntrec
Sporovăiesc schilozii scăpați de la înec
„Acel ce-a stat o noapte de veghe, vrînd-nevrînd
Și orele pierdute le-a numărat în gînd
Să ști ușor ați spune de cîte ori răsună
Căldările de aramă cu vrăji sub clar de lună...”*

D. I. I. IUVENALIS : *Neplăcerile traiului la Roma*

*„...Larma plebei de pe uliți, lungul uruit de care
I-ar strica lui Drusus somnul și vițeilor de mare...
„Unul îmi dă brînci cu cotul, altul mă izbește-n nas
Cu lungimea unei birne sau cu toarta unui vas
Un al treilea mă calcă, degetele să-mi strivească
Și în glesne mi se-nfige o caia militărească
Vezi pe sportulă din vreme cîți clienți s-au strîns în drum
Sînt cu toții peste o sută ! Ce îmbulzeală ! Și ce fum !
„Marmură ligură duce, scîrțiînd un car cu boi
Dacă osia s-ar frînge, ce-ar mai rămîne de noi ?
Un bețiv pus pe gilceavă și minte-nfierbîntată*

*) „...Multis jam annis (Laserpitium) in ea terra non invenitur, quoniam publicani, qui pascua conducunt, majus italucrum sentientes, ...depopulantur pecorum pabulo”. (Plinius NH XIX. 3).

*Se frământă că pe nimeni astăzi n-a ajuns să bată
..Jefuiesc tilharii Romei, cum le place și cum vor
Ard cuptoare, bat ciocane pentru lanțurile lor
..Părăsind infernul Romei pentru zile de odihnă
Te vei duce la Aquinum, loc de pace și de tihnă !*

Cu nervii extenuați din cauza forfotei și a gălăgiei de pe străzi și piețe, cu sănătatea pusă la grea încercare de atmosfera puternic viciată, oamenii nu au altă scăpare decît să se refugieze din cînd în cînd din „infernul Romei”, în liniștea și mediul sănătos al provinciei.

C. Caecilius Plinius Sec., numit și **Plinius cel Tînăr** (sec. II e.n.), în numeroasele sale scrisori pe care ni le-a lăsat, găsește mereu cuvinte de laudă a vieții tihnite din vilele sale de la Tusculanum, Laurentum și Comum, fermecat de „frumusețea peisagistică ce încintă ochii”, care aduce „odihnă ochilor obosiți”, cu plimbări prin „singurătatea neconturbată a potecilor din păduri... cu aerul aducător de sănătate... unde totul înseamnă numai liniște și odihnă... aer îmbălsămat și curat... unde pot fi văzuți mulți bătrîni, bunicii și chiar străbunicii celor tineri...”, exclamînd plin de admirație : „Nam... me nihil aeque ac naturae opera delectant”. (Ep. VIII. 20). (Căci nimic nu-mi produce o desfătare atît de mare ca măestria naturii).

În lucrările scriitorilor romani din această perioadă sînt redată numeroase cazuri de degradare a naturii și a mediului înconjurător, sînt sesizate îndeosebi prejudiciile actuale sau viitoare ale acestora pentru populație și se resimte necesitatea ocrotirii naturii pe calea unor legi obligatorii. Aceste recunoașteri însă au ajuns să fie soluționate prin măsuri efective și opreliști legiferate – din păcate – abia numai după aproape două milenii, atunci cînd degradările au ajuns deja în faza lor alarmantă, amenințînd nemijlocit chiar posibilitățile de supraviețuire a generațiilor viitoare.

B I B L I O G R A F I E

1. BĂNĂRESCU P., BOȘCAIU N., **Biogeografie**. Ed. Științifică, București, 1973.
2. GRIMAL P., **Civilizația romană** (traducere de E. Cizek), I-II. Ed. Minerva, București, 1973.
3. LANCIANI R., **A régi Róma a legűjabb ásátások világitásában** (traducere de Luboczi Zs.). M.T. Akadémia kiadása, Budapešť, 1894.
4. LASCU N., **Cum trăiau romanii**. Ed. Științifică București, 1965.
5. PERSIUS-IUVENAL-MARȚIAL, **Satire și epigrame** (traducere de T. Măinescu și A. Hoduș). Ed. pentru literatură, București, 1967.
6. PLINIUS C. SEC., **Naturalis historia**. Ed. Hackiana, Lugduni Batavorum, 1669.
7. PLINIUS C. C. SEC., **Levelek** (traducere de I. Borzák și col.), Ed. Europa, Budapešť.
8. POLYBIOS, **Istoriei** (traducere de V. Popescu). Ed. Științifică, București, 1966.
9. STRABON, **Geographica**, vol. I (traducere de F. Vanț-Ștef). Ed. Științifică, București.
10. TITUS LIVIUS, **De la fundarea Romei**, I-IV. Ed. Științifică, București, 1959—1962.

Zusammenfassung

Der Verfasser behandelt die verschiedenen Darstellungen der Zerstörung der Natur und der Umwelt aus dem Gebiet des römischen Reiches an Hand einiger konkreten Beispielen, den Werken einiger Autoren der Antike entnommen (C.C. Plinius Sec., C. Plinius Sec., Strabon, Polybios, Titus Livius, Juvenalis und Martialis).

Die Römer haben die aristotelische Auffassung übernommen, nach welcher die Natur geschaffen war, um den Notwendigkeiten der Menschen, unter einer rücksichtslosen Ausbeutung der Naturreichtümer, gänzlich Genüge zu leisten.

Der Naturwissenschaftler Plinius der Ältere lässt seine Empörung wegen einer übermässigen Ausbeutung der Naturvorräte, insbesondere aus Luxusgründen, zum Ausdruck kommen, da die Menschheit die Ruinierung der Gebirge durch missbräuchlichen Abbau zur Gewinnung, z.B. des Marmors, der Edelsteine und Edelmetalle anstrebt, legt die Ausschöpfbarkeit dieser Quellen fest und sagt folgendes aus: „wir verfügen über kein einziges Gesetz welches diesen Missbrauch verbietet“. Er beschreibt auch einen allgemeinen Fall der Missbilligung seitens der Zuschauer bei einer von Pompejus organisierten Zirkusvorstellung, gegenüber einer mitleidslosen Tötung einiger Elefanten, indem in den Reihen des Publikums das Mitleidsgefühl für die Tiere verallgemeinert hervortrat. Gleichfalls erwähnt er seine Widersetzung, verursacht durch die vollständige Ausrottung der Medizinalpflanzen Laserpitium aus dem Cyrenia-Gebiet, den Pächter geschuldet, durch übermässigen Beweidungszulass.

Der Geograph Strabon berichtet den Fall des Salassenvolkes, welches den Lauf des Durias-Flusses aus Bergbauzwecken ablenkte und somit der Bevölkerung im Untertal, durch die Austrocknung des Flusses, grosse Schäden hinzuzog. Er wiedergibt auch das Unheil, hervorgerufen durch die Einführung von Hasen in die Saguntum-Region, wo sie eine schädliche ökologische Ausbreitung bewirkten, so dass der Einwand mehrerer römischen Legionen angefordert werden musste, um sie zu vernichten.

Nachfolgend sind Teile aus den Satyren des Martialis und Juvenalis angeführt, die Luft- und phonische Verschmutzung, weitläufig in Rom betreffend, wie auch Auszüge aus den Briefen Plinius des Jüngeren, in denen er die wohlthuende Ruhe und gesunde Luft vom Lande lobt, welche jene die „im Inferno Roms“ wohnen, ständig begehren.

Als Schlussfolgerung unterstreicht man, dass die Idee der Notwendigkeit der Beschützung der wilden Tiere, seltenen Pflanzen, der mässigen Ausbeutung der Naturreichtümer und die Nachteile der Luft- und phonischen Verschmutzung in den Städten, schon im I-III. Jahrhundert u.Z. im römischen Reich auftrat und das sich schon damals die Notwendigkeit eines gesetzlichen Naturschutzes fühlbar machte.